

REFERENCES

1. *Vasilyeva Ye.Yu.* Obrazovatel'naya sreda vuza kak ob'ekt upravleniya i otsenki / Ye.Yu. Vasileva // universitetskoye obrazovaniye: praktika i analiz. — 2011. — № 4 (74). — P. 76–82.
2. *Vygotskiy Ye.S.* Pedagogicheskaya psikhologiya / pod red. V.V. Davydova. — M. : Pedagogika, 1991. — 480 p.
3. *Grant R.* Resursnaya teoriya konkurentnykh preimushchestv: prakticheskiye vyvody dlya formulirovaniya strategii / R. Grant. // Vestnik SPbGU. seriya 8. — 2003. — Vyp. 3 (№ 24). — P. 47–75.
4. *Larisova I.A.* Pedagogicheski komfortnaya sreda kak sredstvo formirovaniya tvorcheskoy samorealizatsii podrostkov vo vneurochnoy deyatel'nosti / I.A. Larisova // Fundamentalnyye issledovaniya. — 2011. — № 12. — P. 493–497.
5. *Novikov V.N.* Obrazovatel'naya sreda vuza kak professionalno i lichnostno stimuliruyushchiy faktor [elektronnyy resurs] / V.N. Novikov // elektronnyy zhurnal «psikhologicheskaya nauka i obrazovaniye» www.psyedu.ru / ISSN 2074–5885. — 2012. — № 1.
6. *Prakhalad S.K.* Kliuchevaya kompetentsiya korporatsii / S.K. Prakhalad, G. Khamel // Vestnik SPbGU. Seriya 8. — 2003. — vyp. 3 (№ 24). — P. 18–41.
7. *Slobodchikov V.I.* Struktura i sostav obrazovatel'noy sfery: kategorialnyy analiz / V.I. Slobodchikov // Psikhologiya obucheniya. — 2010. — № 1. — P. 4–24.
8. *Freydzhher R.* Lichnost, teorii uprazhneniya, eksperimenty [elektronnyy resurs] / R. Freydzher, D. Feydimen // per. s angl. — spb. : praim-EV-ROZNAK, 2004. — 608 p. (proekt «psikhologicheskaya entsiklopediya»). — rezhim dostupa: <http://www.bfskinner.org/index.asp>
9. *Kheydemets M.* Fenomen personalizatsii sredy: teoreticheskiy analiz / M. Kheydemets. — Tallinn : TPI, 1988. — P. 4–49. — (sredovyye usloviya gruppovoy deyatel'nosti).
10. *Shteynbakh Kh.* Psikhologiya zhiznennogo prostranstva / Kh. Shteynbakh, V. Yelenskiy. — Sankt-Peterburg, 2004. — 240 p.
11. *Sommer R.* Osobysti prostir / R. Sommer — Kanadskiy arkhitekt. — 1960. — № 2. — P. 78–80.
12. *Teymur N.* Ekolohichnyi diskurs / N. Teymur. — London, 1982. — 220 p.

Рецензент — доктор педагогічних наук, професор Л.Л. Хоружа

Прийнято до друку — кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Терентьєва

УДК 37.015:305(083.97)

V.I. Бобрицька,

професор кафедри освітньої політики Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор

ДІАЛЕКТИКА ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ДОСЛІДНИЦЬКОМУ ПОЛІ ПРОБЛЕМ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Бобрицька В.І.,

ДІАЛЕКТИКА ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ДОСЛІДНИЦЬКОМУ ПОЛІ ПРОБЛЕМ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

У статті здійснено спробу виявити протиріччя у пошуках конкретного вираження сутності змісту і структури поняття «освітня політика»; обґрунтовано суспільний, теоретико-методологічний, прикладний рівні запиту щодо розроблення поняттєво-категорійного апарату освітньої політики; узагальнено підходи учених до здійснення глибинного аналізу досліджуваного феномену як основи для розкриття діалектичної взаємодії термінів і понять у проблемному полі освітньої політики; проаналізовано суперечності у вивченні вітчизняними і зарубіжними вченими проблеми становлення поняттєво-категорійного апарату освітньої політики в структурі досліджень феномену сучасної освіти.

Ключові слова: політика, освіта, освітня політика, едукологія, освітологія, порівняльна педагогіка, порівняльна освіта.

Bobrytska V.I.,

DIALECTIC OF TERMINOLOGICAL INTERRALATION IN THE RESEARCH ON PROBLEMS OF EDUCATIONAL POLICY

The article attempts to reveal the contradictions occurred in the search of certain expression of the essence of content and structure of the concept “educational policy”; justifies social, theoretical and

methodological, applied aspects of the request for development of conceptual and categorical apparatus of educational policy; summarizes scientists' approaches to the deep study of research phenomenon as a basis for investigation of dialectical interaction of terms and concepts in the problematic field of education policy; analyses inconsistencies in the national and international scientists' study of development of the problem of conceptual and categorical apparatus of educational policy in the structure of research in phenomenon of modern education.

Key words: policy, education, educational policy, educology, comparative pedagogy, comparative education.

**Бобрицкая В.И.,
ДИАЛЕКТИКА ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОМ ПОЛЕ
ПРОБЛЕМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ**

В статье осуществлена попытка определения противоречий в поисках конкретного выражения содержания и структуры понятия «образовательная политика»; обоснованы общественный, теоретико-методологический, прикладной уровни запроса по разработке понятийно-категориального аппарата образовательной политики; обобщены подходы ученых к исследованию глубинного анализа исследуемого феномена как основы для раскрытия диалектического взаимодействия терминов и понятий в проблемном поле образовательной политики; осуществлен анализ несогласованности в изучении украинскими и зарубежными учеными проблемы становления понятийно-категориального аппарата образовательной политики в структуре исследований феномена современного образования.

Ключевые слова: политика, образование, образовательная политика, эдукология, сравнительная педагогика, сравнительное образование.

Проблемність освітньої сфери країн Європи, у тому числі й України, є об'єктивним і закономірним наслідком цивілізаційних проблем: за наявності кризових тенденцій у межах соціуму не варто сподіватися на відсутність подібних кризових симптомів на рівні освіти як складової частини суспільства. Проте освіта не приречена на пасивну співучасть у вирішенні суспільних проблем — вона може і мусить бути модернізаційним локомотивом, що забезпечить будь-якій країні реформи і надійні перспективи розвитку на основі виваженої освітньої політики.

Законодавчо визначено, що освітня політика України ґрунтується на принципах, орієнтованих на досягненні національною системою освіти сучасного світового рівня, відродження її самобутнього національного характеру, докорінне покращення змісту, форм, методів навчання, збільшення інтелектуального потенціалу країни [7]. З огляду на це, актуальним є розкриття протиріч (діалектики) у пошуках конкретного вираження сутності змісту і структури поняття «освітня політика», що визначає мету цієї наукової розвідки. Для її досягнення доцільно розв'язати такі завдання:

1. Обґрунтувати суспільний, теоретико-методологічний, прикладний рівні запиту щодо розроблення поняттєво-категорійного апарату освітньої політики.

2. Узагальнити підходи вчених до здійснення глибинного аналізу діалектичної взаємодії термінів і понять у проблемному полі освітньої політики.

Передусім зазначимо, що у визначенні методів дослідження окресленої проблеми було

враховано її складність, багатогранність і міждисциплінарний статус. Це, у свою чергу, зумовило необхідність розкриття діалектики термінологічної взаємодії у конкретному вираженні сутнісного змісту і структури поняття «освітня політика» в системі координат, яка задається різними рівнями методології. Нами було застосовано термінологічний принцип, який дав змогу вивчити терміни і позначувати ними поняття («політика» (“policy” та “politics”), «педагогіка» (“Pedagogy”) і «освіта» (“Education”), порівняльна педагогіка (“Comparative Pedagogy”) і порівняльна освіта (“Comparative Education”) тощо), виявити розбіжності у їх тлумаченні, уточнити зміст, семантичне поле, встановити взаємозв'язок й місце у поняттєво-категорійному апараті проблем освітньої політики. Важливе місце у дослідженні відведено системному підходу, сутність якого полягає в комплексному вивченні складних об'єктів (освіта і політика), аналізі їх з позицій цілісності, взаємозв'язку з зовнішнім середовищем, структурності, ієрархічності, цілеспрямованості, самоорганізації. Особливу увагу у дослідженні надано структурно-функціональному підходу, що уможливило виокремлення структурних елементів (складових) освітньої політики, визначення їх ролі у забезпеченні логіки пізнання досліджуваного феномену.

Спроби осмислення накопичених теоретико-методологічних напрацювань із проблем освітньої політики в науці здійснювалися неодноразово. Так у контексті актуальних запитів освіти різні аспекти планування й впровадження освітньої політики вивчали зарубіжні учені, зокрема С. Гессен, Дж. Дьюї, М. Квієк, Е. Тоффлер, Смолін,

О. Субетто, А. Фліер та інші. Слід відзначити також вітчизняних науковців, які обґрунтували необхідні теоретико-методологічні засади вивчення освітньої політики з позицій філософії освіти, а саме: В. Андрущенко, В. Гальперіну, Г. Губерського, О. Дем'янчука, В. Журавського, В. Кременя, М. Михальченка, В. Огнев'юка, В. Савельєва, Є. Суліму та інших. Проте наукова дискусія з питань глибинного аналізу феномену освітньої політики, зокрема в аспекті розкриття діалектичної взаємодії термінів і позначуваних ними понять, розбіжностей у їх тлумаченні, встановлення взаємозв'язку й ієрархії у поняттєво-категорійному апараті досліджуваної проблеми, є актуальною й нині. Переконані, що своєчасність здійснення наукової розвідки в означеному ракурсі загальної проблеми визначається відповідними запитами на суспільному, теоретико-методологічному, прикладному рівнях. Обґрунтуємо свою позицію.

Суспільний рівень запиту обумовлений тим, що основним чинником становлення та розвитку освітньої політики відповідно до потреб держави, соціуму, особистості є задоволення сучасних запитів щодо якості й конкурентоспроможності освіти. На нашу думку, задоволення цих потреб неможливе повною мірою без творчого осмислення сукупності теоретико-методологічних проблем освітньої політики в умовах розвитку дослідницького поля феномену сучасної освіти. Крім того, висловлюємо переконання, що невід'ємними складниками дослідження освітньої політики в Україні як науки, її концептуалізації і побудови стратегії розвитку мають бути врахування особливостей і закономірностей феноменології сучасної освіти, увага до динаміки освітнього розвитку в контексті взаємодії із політичним форматом суспільного буття [2, 95].

Характеризуючи теоретико-методологічний рівень розробленості визначеної проблеми, зазначимо, що невід'ємною складовою процесу дослідження будь-якого наукового феномену, зокрема й освітньої політики, є обґрунтування його сутнісного змісту, структури та формулювання визначення. Наука, як відомо, завжди йде до осмислення зібраних фактів через узагальнення і вироблення певної системи наукових категорій і законів, а категорії, своєю чергою, оформлюються в поняття — наукові терміни. Погоджуємося з думкою М. Кармазіної, яка переконана у важливості уважного ставлення до понять і категорій у процесі дослідження, оскільки «вони є одиницями аналізу» [9, 9]. Водночас маємо врахувати те, що в теперішній час в гуманітарних науках має місце тенденція переходу від чіткого визначення понять до менш чіткого («розмитого»). Поява таких нечітких понять з точки зору сучасної постнекласичної методології «криється не

стільки у недостатній проникливості людського розуму, стільки у складності самого світу, відсутності у ньому жорстких кордонів, у всезагальній змінюваності, «плинності» речей. Такі нечіткі поняття виявляються ефективними у пізнанні складних динамічних систем» (В. Тестов, 2008) [18, 84]. Урахуємо цю точку зору під час студювання підходів учених до визначення базових понять цього дослідження, зокрема таких як «освіта», «політика».

На нашу думку, варто наголосити на тому, що гідною відповіддю на актуальні запити науковців, аналітиків та експертів, працівників системи управління освітою, учителів є монографія «Освітня політика», співавтори якої — ректор Національного педагогічного університету (НПУ) імені М.П. Драгоманова, доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПН України В. Андрущенко та доктор історичних наук, професор, директор Інституту докторантури, аспірантури та магістратури цього ж університету В. Савельєв [1]. Це видання цікаве передусім тим, що в ньому аналізується сучасний світовий дискурс освітньої політики, особливості формування її поняттєво-концептуального поля як міждисциплінарної сфери досліджень у контексті порівняння західної та вітчизняної суспільствознавчої традиції. Автори (В. Андрущенко, В. Савельєв, 2010) розглядають змістові та структурно-функціональні особливості становлення теорії й практики сучасної освітньої політики крізь призму глобалізації, інтернаціоналізації, європеїзації як основних тенденцій суспільного розвитку [1].

Оскільки для освітньої політики характерною ознакою є множинність суб'єктів її здійснення, низка актуальних питань освітньої політики стала предметом пильної уваги й педагогічної спільноти. Доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України С. Сисоєва очолила науково-дослідну лабораторію освітології в Київському університеті імені Бориса Грінченка. Слід зазначити, що науковці цього закладу виступають за доцільність вивчення навчального курсу «Освітнологія» студентами магістратури з послідуочим опануванням низки начальних дисциплін, серед яких «Освітня політика» [13, 153].

Зазначимо, що у 2011 році першу в Україні кафедру освітньої політики створено у НПУ імені М.П. Драгоманова. Велику роль у її фундації відіграв відомий теоретик і практик освітньої політики, доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАПН України Є. Суліма. Запровадження навчальної дисципліни «Освітня політика» в систему професійної підготовки студентів ОКР спеціаліст і магістр у НПУ імені М.П. Драгоманова передбачало розв'язання низки завдань фундаментальної професійної

підготовки фахівців освітньої сфери: опанування ними системою знань про закономірності освітньої політики в контексті визначальних характеристик цивілізаційних процесів (глобалізація, мобільність, змінність, інноваційність, інтелектуалізація, інформатизація, демократизація, конкурентність); осмислення теоретико-методологічних основ освітньої політики; аналіз стану та перспективи розвитку освітньої політики у порівняльних аспектах становлення і розвитку міжнародних та вітчизняних систем освіти [2, 94]. При цьому важливо, що у студентів було створено наукове підґрунтя для розуміння освітньої політики (*Educational Politics*) як міждисциплінарної галузі знань на стику філософії освіти, політичної науки, порівняльної педагогіки, яка досліджує розвиток освітніх систем на різних рівнях (світовому, національному, регіональному тощо), обумовленість державної політики у сфері освіти через розкриття взаємовідносин різних владних інституцій, освітніх структур, громадських об'єднань, соціальних груп, індивідів для реалізації своїх інтересів і потреб в одній із найважливіших складовій суспільного життя — освіті [3, 35–40].

Викладене дає змогу визначитися щодо правильності обраного напрямку дослідження й уможливило здійснення наступного дослідницького кроку. Вважаємо, що для уточнення змісту поняття «освітня політика» слід звернутися до аналізу наукових підходів у трактуванні понять «освіта» та «політика», які є видовими щодо вищезазначеного і водночас мають ключове значення для нашого дослідження. Передусім звернемося до стислого аналізу сучасних контекстів поняття «освіта».

Слід зазначити, що поняття «освіта» увійшло у вітчизняний педагогічний лексикон лише у XVIII столітті для позначення розвивального та виховно-формуального впливу навчання на особистість, проте тривалий час воно не мало спеціального термінологічного змісту і аж до середини XIX століття вживалося як синонім виховання. Пізніше це поняття почало набувати специфічного термінологічного значення і пов'язуватися з навчанням, позначаючи його формуючий вплив на особистість [6, 615].

Визначення, викладене у Законі України «Про освіту», тлумачить поняття «освіта» як «цілеспрямований процес виховання і навчання в інтересах людини, суспільства і держави» [7]. Так у процесі засвоєння індивідом узагальненого, об'єктивного, соціального досвіду, норм і цінностей змінюється він сам, і, водночас, розвивається й удосконалюється соціальна структура, в якій він перебуває — етнос, суспільство, людська цивілізація. Полісеміологічна структура поняття «освіта» передбачає сучасне тлумачення його як процесу, результату і соціального явища. Саме

на це вказується в Енциклопедії освіти, де зазначається, що провідними тенденціями розвитку сучасної освіти є, по-перше, визнання готовності людини не лише до соціальної адаптації, але й до активного засвоєння ситуацій соціальних змін; по-друге, адаптація освітнього процесу до всезростаючих запитів і потреб особистості й суспільства згідно з національними і культурними традиціями; по-третє, масовий і неперервний характер освіти в кроскультурному світовому просторі [6, 615].

Погоджуємося з думкою вчених, які вважають, що інтегрований характер сучасної освіти, складність її суспільного феномену, її розвиток визначається не тільки зовнішніми чинниками, але й власним саморухом, спрямованим на забезпечення відповідності вимогам конкретної історичної епохи, що потребує якісно іншого дослідницького підходу до проблем функціонування й розвитку освіти [13, 145]. Оскільки невід'ємними складниками дослідження наукового змісту освітньої політики, концептуалізації її поняттєво-категорійного апарату мають бути врахування особливостей та закономірностей феноменології сучасної освіти, стисло схарактеризуємо сучасні дискурси означеної тематики. Це стосується, передусім, теоретико-методологічної узгодженості термінологічного змісту понять «педагогіка» і «освіта».

Зазначимо, що поняття «освіта» вводить об'єкт педагогіки у загальний соціальний контекст і, водночас, відкриває можливість його тлумачення в конкретних поняттях. Як приклад, доцільно ознайомитися з точкою зору В. Андрущенка і В. Савельєва на проблему узгодженості понять в проблемному вимірі порівняльної педагогіки і порівняльної освіти. Учені висловлюють переконання щодо окремішності цих понять: «Має повне право на існування і «порівняльна педагогіка» (*Comparative Pedagogy*) і «порівняльна освіта» (*Comparative Education*), але за умов їх більш-менш чіткого наукового позиціонування» [1, 134]. Їх аргументами у критиці науковців, що ототожнюють ці поняття [4, 57], є досвід розв'язання цієї проблеми за рубежом: «Західні вчені працюють в рамках багатогалузевої дисципліни — “*Comparative Education*” (порівняльна освіта), що постанала в 50-х роках на місці монодисципліни “*Comparative Pedagogy*” (порівняльна педагогіка) [1, 134], і тому цілком логічним є те, що наукові праці українських і зарубіжних вчених «цілком вкладаються у світовий контекст «порівняльної освіти» (*Comparative Education*). Крім того, варто звернути увагу на умовивід науковців щодо важливості подолання «дефіциту уваги» до дослідження політичного виміру освіти в порівняльній перспективі (*Comparative Education Policy*) [1, 135].

Не можемо оминати увагою появу у науковому обігу терміну «едукологія», яким позначається комплексна наука про освіту. Сучасні науковці застосовують едукологію (у Росії — «образованиеведение») як нову системну теорію, що ставить за мету розгляд освіти загалом, тенденції її розвитку, внутрішні протиріччя, механізми реформування, методи управління, зокрема на державному рівні [16]. При цьому науковці вважають, що едукологія як синтетична наука інтегрує різні напрями вивчення сфери освіти, зокрема філософію освіти, історію освіти, антропологію освіти, соціологію освіти, економіку освіти, управління освітою тощо [11, 21–27].

В Україні науковий напрям інтегрованого пізнання освіти і його назву «освітологія» було запропоновано ректором Київського університету імені Бориса Грінченка, доктором філософських наук, дійсним членом НАПН України В. Огнев'юком, який надав філософське обґрунтування розвитку цього напрямку, окреслив об'єкт, предмет освітології [12]. Звернемося до тексту колективної монографії «Освітологія: витоки наукового напрямку» (2012 р.) [13] з тим, щоб з позицій її авторів схарактеризувати базові дефініції освітології. Так у монографії пишеться, що «Освітологія, яка вивчає відкриту систему — сферу освіти, є сама відкритою системою, що охоплює вимогу, зумовленість та ресурс, привнесений в неї із зовнішнього наукового середовища» [13, 148].

Оскільки визначеність структури поняття «освітня політика» передбачає обумовленість звернення до тлумачення поняття «політика», стисло представимо підходи до його трактування.

Аналіз довідникових джерел свідчить, що термін «політика» походить від грец. — *політікῆ* (державні чи суспільні справи) і має низку його похідних: *“politike”* (мистецтво управляти державою), *“politeteia”* (конституція), *“polites”* (громадяни), *“politica”* (державний діяч) [20]. Політика визначається як система цілей та засобів їх досягнення тієї чи іншої держави у сфері внутрішнього чи зовнішнього життя [19, 629].

У академічному тлумачному словнику «Словник української мови» міститься декілька підходів до визначення означеного поняття: 1) цілі і завдання, що їх ставить суспільний клас у боротьбі за свої інтереси; 2) загальний напрям, характер діяльності держави, певного класу або політичної партії; 3) напрям діяльності держави або політичної партії у тій чи іншій галузі у певний період; 4) події і питання внутрішньодержавного і міжнародного суспільного життя [17, 80]. Таким чином, сучасне розуміння поняття «політика» базується на баченні його як визначеної частини, програми або напрямку діяльності, сукупності засобів (інструментів) та методів (технік) для реалізації певних інтересів задля

досягнення визначених (суб'єктом політичного процесу) цілей у певному соціальному середовищі.

Студіювання підходів учених до тлумачення терміну «політика» в контексті визначених у цьому дослідженні завдань дає змогу виявити, що аналіз його змісту міститься в роботах В. Андрущенка, В. Гальперіної, Т. Дихтяра, І. Іванюк, С. Клепка, Р. Кобеця, В. Пономаренка, В. Савельєва та інших, які, формулюючи визначення поняття «освітня політика», з'ясовували, передусім, сутнісне значення поняття «політика».

У наукових джерелах здійснювалися спроби знайти такі показники, які дали б змогу вийти за межі окремих смислів такого полісемантичного поняття «політика», проте вони були суперечливими і не досить успішними. Пояснення цьому знаходимо в умовиводах І. Іванюк, яка вказує на присутність «низки явних і прихованих, латентних смислів» у полісемантичних термінах, зокрема англійських, та їх інтерпретацію. Учена нарікає на складнощі, що можуть об'єктивно виникнути у «непідготовленого читача», якому «важко не розгубитися у такому семантичному лабіринті та уникнути спокус дифузного постмодернізму, що санкціонує нерозбірливість і навіть термінологічний безлад» [8, 13].

Звернення до «Англо-український глосарію термінів і понять з аналізу державної політики та економіки» О. Кілієвича дає можливість з'ясувати особливості перекладу зазначеного терміну «політика» з англійської на українську мову, які пов'язані з тим, що «в українській мові термін «політика» відповідає двом різним поняттям, для яких в інших мовах, зокрема в англійській, використовуються інші слова (*policy* та *politics*)» [10, 17]. На цю особливість вказують також В. Андрущенко і В. Савельєв, які пишуть: «Західні дослідники... намагаються враховувати, як правило, наявність двох напрямів у дослідженні освітньої політики — і як *politics*, і як *policy*» [1, 135]. Зазначимо, що у зарубіжних дослідженнях політика (*policy*) визначається як план, курс дій, або «напрямок дій, прийнятий і дотримуваний владою, керівником, політичною партією тощо» [23, 1497].

Визнання того, що у політичній науці *“politics”* тлумачиться як сфера «взаємовідносин різних соціальних груп та індивідів у межах використання і та потреб, а *“policy”* як «політичні змагання між верствами, групами інтересів, партіями тощо» [15, 63], створило підґрунтя для визначення вченими освітньої політики в контексті *policy* і *politics*. Так трактування поняття «наука про політику» (*Policy Science*) як «визначеного курсу дій, який обрала і якого дотримується влада, керівник, політична партія, спрямованого на розв'язання соціально значущих проблем, зокрема й освітніх» здійснюється у деяких джерелах відповідно через

поняття “*policy*” (О. Кілієвич, 2003 р.) [10, 262]. Схожу позицію демонструє І. Іванюк, яка визначає освітню політику (*Education Policy*) як «низку дій, спрямованих на досягнення цілей освітніх організацій та / або системи освіти» [8, 14]. З точки зору М. Вдовенка, «протягом останнього десятиліття поступово в дослідженнях українських науковців стверджувався погляд на освітню політику як *policy* в руслі нової дисципліни — науки про політику (*Policy Science*) та аналізу політики (*Policy Analysis*)» [5].

Вітчизняні вчені [5; 8; 14], які формулюють зміст досліджуваної дефініції як *policy*, сходяться на тому, що термін «політика» означає стратегію і тактику регулятивної, управлінської діяльності, яка визначає цілі й завдання розвитку певної сфери суспільного життя, включно з обранням і практичним застосуванням тих або інших шляхів та засобів досягнення цих цілей. При цьому, на їх думку, інше, більш розповсюджене у вжитку розуміння політики (*politics*) як відносин гравців політичного процесу (політичних партій, суспільно-громадських рухів та організацій, політичних активістів тощо) поміж собою та з суспільством, є лише інструментом, засобом для здобуття влади певними політичними силами, що мають розробляти і здійснювати визначений ними і запропонований суспільством курс» [14, 687].

З огляду на наявність неоднозначної позиції вітчизняних і зарубіжних учених у визначенні відправної точки (*policy* чи *politics*) у формулюванні поняття «освітня політика», звернемо увагу на напрацювання вчених, які здійснюють спробу по-іншому визначити досліджуване поняття. Так, аналізуючи наукові підходи фахівців з Національного університету «Києво-Могилянська академія», науковців кафедри освітньої політики НПУ імені М.П. Драгоманова [2; 3], зазначимо, що у їх основі — розуміння поняття «політика» через відповідний англійський термін “*politics*” як видового в обґрунтуванні визначень феномену освітньої політики. Важливо зазначити, що такий підхід представлено також у Енциклопедії освіти [6]. У виданні зазначено, що «освітня політика» як “*education politics*” — «це сфера взаємовідносин індивідів, різних соціальних груп з метою використання владних інституцій задля реалізації своїх інтересів та потреб» [6, 623].

Не можемо оминати увагою того, що подібну точку зору висловлюють й зарубіжні науковці [21; 22]. Вони вказують, що саме в контексті “*politics*” освіта виявляє себе як «джерело політичної влади, як одна із складових її механізму, як політична зброя» [21, 5]. При цьому політика (*politics*) розглядається як «індивідуальна або групова поведінка, що є неформальною, репрезентує різні інтереси і, передусім, в технічному сенсі є легітимною, оскільки несанкціонована

ані стосовно формальних владних структур, ані домінуючої ідеології, ані експертного середовища» [22, 186].

Автори визначень поняття «освітня політика» як *politics* прагнуть охопити мікро- і макро-рівень досліджуваного феномену. Як зазначають науковці, об’єктом уваги цих авторів є, передусім, «сутність владних відносин на рівні навчальних закладів, джерела легітимності в них, особливості адміністративної поведінки в школах та університетах, важелі застосування влади керівниками тощо» [1, 137–138]. Зокрема, В. Андрущенко, В. Савельєв вказують, що особливістю вищевказаного підходу є виокремлення і розгляд політики (*politics*) в якості однієї з підсистем системи врядування вищого навчального закладу [1, 138].

Формат публікації унеможлиблює здійснення об’ємного панорамного розкриття діалектичної взаємодії термінів і понять у проблемному полі освітньої політики, проте створює підґрунтя для низки умовиводів.

1. Невід’ємними складниками дослідження теоретико-методологічних основ освітньої політики в Україні, її концептуалізації і побудови стратегії розвитку мають бути врахування особливостей і закономірностей феноменології сучасної освіти, увага до динаміки освітнього розвитку в контексті взаємодії із сучасним політичним форматом суспільного буття. Розв’язання проблем освітньої галузі як результат конгруентності освітньої політики потребам особистості, суспільства, держави буде визначатися, з одного боку, мірою усвідомлення політичною елітою інструментально-функціонального покликання, можливостей освіти, а з іншого — активністю соціального інституту освіти.

2. Узагальнюючи напрацювання вчених щодо дослідження сутнісного змісту поняття «освітня політика» у його діалектичному вияві, зазначимо, що єдиного підходу до його тлумачення вироблено не було. У науці наявні різні підходи до розуміння досліджуваного поняття, часом суперечливі. Однією із причин, що зумовлюють відсутність спільних позицій учених у визначенні поняття «освітня політика», є брак узгодженості наукових і вузькофахових підходів до дослідження цього явища. Такий підхід, на нашу думку, створив реальний прецедент до більш скрупульозного наукового розроблення цієї дефініції.

3. Дослідження українських науковців цілком логічно вкладаються в логіку напрацювань зарубіжних учених і базуються на підходах, в основі яких — змістове наповнення понять “*politics of education*”, “*educational politics*”, “*educational policy*”. Визнання того, що у визначенні освітньої політики як наукової категорії повинні відбиватися діалектика взаємодії термінів у детермінації базового — «політика» (*politics* або *policy*), характер і масштаби суспільної значущості освіти, створює

теоретичне підґрунтя для подальшого результативного дослідження означеного феномену як міждисциплінарної, трансдисциплінарної галузі знань у вітчизняному дискурсі освітньої політики.

Окреслюючи напрями подальших досліджень, зазначимо, що залишаються запитання, на які освітяни хотіли б почути відповідь. Насамперед, чи збігаються інтереси держави і громадянського суспільства стосовно стратегії і тактики розвитку освіти? Чи рядоположні в тріаді

«суспільство-нація-держава» поняття «освітня політика суспільства», «національна освітня політика», «державна освітня політика»? Чи завжди державна освітня політика є національною за формою і змістом? І чи не позначається це на «реалізації громадянського права на освіту»? Очевидно, пошук відповідей на ці та інші запитання заслуговують уваги дослідників освітньої політики. Визначений аспект проблеми й визначає перспективи майбутніх наукових розвідок автора.

ДЖЕРЕЛА

1. Андрущенко В.П. Освітня політика (огляд порядку денного) / В.П. Андрущенко, В.Л. Савельєв. — К. : МП Леся, 2010. — 368 с.
2. Бобрицька В.І. Актуальні проблеми освітньої політики як науки і навчальної дисципліни / В. Бобрицька // Вища освіта України. — 2013. — № 3 (50). Додаток 1, Том 1. — Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». — Київ; Ялта. — С. 93–95.
3. Бобрицька В.І. Програма навчальної дисципліни «Освітня політика» як об'єкт системного педагогічного проектування / В.І. Бобрицька // Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка і психологія. — 2012. — № 17 (1). — С. 35–40.
4. Василюк А. Педагогічний лексикон. Англо-польсько-український / А Василюк, М. Танась. // Leksykon pedagogiczny angielsko-polsko-ukrainski=Педагогічний лексикон англо-польсько-український. — Warsz.; К. : NOVUM, 2006. — С. 57.
5. Вдовенко М. Освітня політика: проблема визначення [Електронний ресурс] / М. Вдовенко. — Режим доступу : <http://h.ua/story/323474>
6. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
7. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] // Освіта в Україні: Нормативна база. — К. : Освіта. — Режим доступу : www.mon.gov.ua
8. Іванюк І. Освітня політика. Навчальний посібник / І. Іванюк. — К. : Таксон, 2006. — 226 с.
9. Кармазіна М. Політичні поняття і категорії: відгінки, іпостасі, метаморфози logos'у / М. Кармазіна // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. — К. : Український центр політичного менеджменту, 2010. — Вип. 19. — 482 с. — С. 9.
10. Кілієвич О. Англо-український глосарій термінів і понять з аналізу державної політики та економіки / О. Кілієвич. — К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2003. — 510 с.
11. Мицкевич Н.И. Эдукология: инварианты характеристики / Н.И. Мицкевич // Адукатор. — 2010. — № 1 (17). — С. 21–27.
12. Огнев'юк В.О. Філософія освіти в структурі наукових досліджень феномену освіти / В.О. Огнев'юк // Шлях освіти. — 2009. — № 4 (54). — С. 2–6.
13. Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / за ред. В.О. Огнев'юка ; авт. кол. : В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоева, Л.Л. Хоружа, І.В. Соколова, О.М. Кузьменко, О.О. Мороз. — К. : ВП «Едельвейс», 2012. — 336 с.
14. Основи демократії: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. А.Ф. Колодія. Третє видання, оновл. і доп. — Л. : Астролябія, 2009. — 832 с.
15. Рябов С.Г. Політична наука в Україні ХХІ століття: стан та перспективи розвитку / С.Г. Рябов. — К. : Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. — С. 63.
16. Свиридов О.А. Теория и методология функционирования образовательных систем: диссертация ... д-ра экон. наук : 08.00.01 / О.А. Свиридов. — Йошкар-Ола, 2006. — 363 с.
17. Словник української мови : Академічний тлумачний словник (1970–1980) в 11 томах. — Том 7. — К. : Наукова думка, 1986. — С. 80.
18. Тестов В. Качество и фундаментальность высшего образования / В.Тестов // Высшее образование в России. — 2008. — № 10. — С. 82–92.
19. Юридична енциклопедія. Том 4. — К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2002. — 718 с.
20. Wikipedia [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>

21. Fiske E. Decentralization of Education. Politics and Consensus. The World Bank. — Washington, D.C., 1996. — P. 5.
22. Hoy W., Miskel C. Educational Administration / Theory, Research and Practice. — McGraw-Hill Inc. — 1996. — P.186.
23. Webster's New Universal Unabridged Dictionary. — New York : Barnes & Noble books, 1996. — 2230 p. — P. 1497.

REFERENCES

1. *Andrushchenko V.P.* Osvitnia polityka (ohliad poriadku dennoho) / V.P. Andrushchenko, V.L. Saveliev. — K. : MP Lesia, 2010. — 368 p.
2. *Bobrytska V.I.* Aktualni problemy osvitnoi polityky yak nauky i navchalnoi dystsypliny / V.I. Bobrytska // Vyshcha osvita Ukrainy. — 2013. — № 3 (50). Dodatok 1, tom 1. — Tematychnyi vypusk «Pedahohika vyshchoi shkoly: metodolohiia, teoriia, tekhnolohii». — Kyiv; Yalta. — P. 93–95.
3. *Bobrytska V.I.* Prohrama navchalnoi dystsypliny «Osvitnia polityka» yak ob'ekt systemnoho pedahohichnoho proektuvannia / V.I. Bobrytska // Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Pedahohika i psykholohiia. — 2012. — № 17 (1). — P. 35–40.
4. *Vasyliuk A.* Pedahohichnyi leksykon. Anhlo-polsko-ukrainskyi / A. Vasyliuk, M. Tanas. — Warszawa-Kijow, 2006. — P. 57.
5. *Vdovenko M.* Osvitnia polityka: problema vyznachennia [Elektronnyi resurs] / M. Vdovenko. — Rezhym dostupu : <http://h.ua/story/323474>.
6. Entsyklopediia osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy; holovnyi red. V.H. Kremen. — K. : Yurinkom Inter, 2008. — 1040 p.
7. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Elektronnyi resurs] // Osvita v Ukraini: Normatyvna baza. — K. : Osvita. — Rezhym dostupu : www.mon.gov.ua
8. *Ivaniuk I.* Osvitnia polityka. Navchalnyi posibnyk / I. Ivaniuk. — K. : Takson, 2006. — 226 p.
9. *Karmazina M.* Politychni poniattia i katehori: vidtinky, ipostasi, metamorfozy logosu / M. Karmazina // Suchasna ukrainska polityka. Polityky i politolohy pro nei. — K. : Ukrainskyi tsentr politychnoho menezhmentu, 2010. — Vyp. 19. — 482 p. — P. 9.
10. *Kiliievych O.* Anhlo-ukrainskyi hlosarii terminiv i poniat z analizu derzhavnoi polityky ta ekonomiky / O. Kiliievych. — K. : Vydavnytstvo Solomii Pavlychko «Osnovy», 2003. — 510 p.
11. *Mytskevych N.Y.* Edukolohiia: invarianty kharakterystyky / N.Y. Mytskevych // Aduktor. — 2010. — № 1 (17). — P. 21–27.
12. *Ogneviuk V.O.* Filosofii osvity v strukturi naukovykh doslidzhen fenomenu osvity / V.O. Ogneviuk // Shliakh osvity. — 2009. — № 4 (54). — P. 2–6.
13. Osvitlohii: vytoky naukovoho napriamu: Monohrafiia / za red. V.O. Ogneviuka ; avt. kol. : V.O. Ogneviuk, S.O. Sysoieva, L.L. Khoruzha, I.V. Sokolova, O.M. Kuzmenko, O.O. Moroz. — K. : VP «Edelweis», 2012. — 336 p.
14. Osnovy demokratii: Pidruchnyk dlia stud. vyshch. navch. zakl. / za zah. red. A.F. Kolodiia. Tretie vydannia, onovl. i dop. — L. : Astroliabii, 2009. — 832 p.
15. *Riabov S.H.* Politychna nauka v Ukraini XXI stolittia: stan ta perspektyvy rozvytku / S.H. Riabov. — K. : Navchalno-metodychnyi tsentr «Konsortsium iz udoskonalennia menezhment-osvity v Ukraini», 2005. — P. 63.
16. *Sviridov O.A.* Teoriia i metodologiya funktsyonirovaniya obrazovatelnykh sistem: dissertatsiia ... d-ra ekon. nauk : 08.00.01 / O.A. Sviridov. — Yoshkar-Ola, 2006. — 363 p.
17. Slovyk ukrainskoi movy : Akademichni tлумachnyi slovyk (1970–1980) v 11 tomakh. — Tom 7. — K. : Naukova dumka, 1986. — P. 80.
18. *Testov V.* Kachestvo i fundamentalnost vyssheho obrazovaniya / V.Testov // Vyssee obrazovanye v Rossii. — 2008. — № 10. — P. 82–92.
19. Yurydychna entsyklopediia. Tom 4. — K. : Vyd-vo «Ukrainska entsyklopediia» imeni M.P. Bazhana, 2002. — 718 p.
20. Wikipedia [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>

Прийнято до друку — кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Терентьєва